

Гайович Галина Василівна,

к.філол.н., доц.,

*завідувач кафедри інновацій, інформаційної діяльності в освіті
та навчання за міжнародними проектами,*

*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ*

ORCID 0000-0003-0135-6191;

Твердохліб Олександр Степанович,

д. держ. упр., доц.,

професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту,

*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ*

ORCID 0000-0002-1502-2937

УДК 351.865:327.88+323.266(477)

doi: 10.34213/tp.21.01.04

ІСТОРИОГРАФІЧНА ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА ПРОБЛЕМАТИКА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ ДЛЯ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Зроблено аналітичний огляд українських реалій щодо інформаційних війн у контексті загроз і викликів для сучасної України. З'ясовано, що в основі аналізованого явища лежать різного роду маніпуляції, неправда, насильство (духовне, моральне, культурне). Відмічено можливість використання інформації як зброї з метою впливу на свідомість і розум пересічних громадян. Зроблено припущення, що інформаційні операції/війни для України є не так науковою проблемою, як реальністю, у якій живе сучасне суспільство. Зауважено, що інформація нині набуває нових функцій, зокрема створення нової реальності, завданням якої є вплив на розум і свідомість людей, що відіграє чи не найважливішу роль у сучасних формах протистояння як усередині певної країни, так і за її межами. Отже, є важливою подальша розбудова інформаційного суспільства, однією з ознак якого є належний рівень професійної компетентності.

Ключові слова: інформаційна операція, інформаційна війна, українське державотворення, інформаційне суспільство, маніпулятивна технологія, дезінформація, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. З огляду на реалії сьогодення, що у своїй сукупності є відображенням тривалих у часі трансформаційних перетворень та постійного еволюційного поступу, нині у світі вже сформовано досить стійку, фундаментальну залежність життєдіяльності окремої особистості, людських спільнот (суспільства), а також усіх сфер механізму держави – економіки, політики, культури, науки, безпекових галузей тощо – від інформаційно-телекомунікаційних технологій, тобто від забезпечення надійного функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, технологій, інструментів і засобів. Невпинний прогрес цієї сфери, поява новітніх форм, методів і способів функціонування безпосередньо впливають на систему публічного управління, яка за таких умов змушена адаптуватися до новітньої суспільної дійсності. Це, зокрема, ставить перед державою нові завдання та виклики щодо пошуку і знаходження оптимальних варіантів розв'язання нагальних проблемних питань. У сучасному інформаційному просторі держави на особливу увагу заслуговують технології, використовувані з метою дезінформування людей, маніпулювання їхньою свідомістю. Вони застосовуються різними суб'єктами, зокрема і причетними до процесів державотворення, як усередині країни, так і поза її межами, і нерідко мають ознаки інформаційної операції (війни).

© Гайович Г. В., Твердохліб О. С., 2021

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наука, як українська, так і світова, останнім часом приділяє темі інформаційних війн/операцій, кібервійнам досить багато уваги, що є цілком логічно в умовах становлення й подальшого розвитку інформаційного суспільства. Зокрема, різні теоретичні аспекти цієї проблеми з кінця минулого століття досліджували М. Мак-Люен [4], Г. Почепцов [6], П. Прибутько та Б. Лук'янець [7] та ін. У контексті нашого дослідження це особливо актуально, адже згадані праці ґрунтуються на висновках та надбаннях практиків, зокрема військових, політиків та ін.

Найновіші дослідження, зокрема зарубіжних науковців, розширюють межі цієї тематики. Наприклад, Н. Мікельсен та Т. Коллі у своїй статті “Сфера спеціалістів із стратегічних комунікацій: нова програма досліджень з питань міжнародної безпеки” (“The field of Strategic Communications Professionals: a new research agenda for International Security”) [15] зосереджуються на міжнародних стратегічних комунікаціях, цікавлячися таким інструментами політичної комунікації, як пропаганда, гібридна війна, фальшиві новини та фальсифікація виборів. Також активно розвивається тема кіберпростору як модерної галузі. Наприклад, К. Левпрехт у статті “Дамоклів меч атак кібернетики: невизначеність політики та колективна незахищеність” (“The Damoclean sword of offensive cyber: Policy uncertainty and collective insecurity”) досліджує особливості кіберзброї, її властивості, можливості та обмеження [14].

На окрему увагу заслуговують дослідження цієї теми в українському контексті, проведені М. Х. ван Херпенем [13], В. Горбуліним [1], Р. Кухаренком [3], М. Ожеваном [5] та ін.

Незважаючи на різнобічність висвітлення багатьох аспектів розглядуваної проблеми, варто зазначити, що порушена нами тема залишається відкритою як для теоретичного осмислення, так і для експериментального вивчення. Вона не втрачає своєї актуальності насамперед через те, що модерна суспільна дійсність постійно надає все нові й нові приклади, що вимагають пояснень та адекватного реагування. Детальний розгляд їх із погляду використання тієї чи іншої інформації з метою отримання певного результату (позитивного чи негативного) сьогодні є на часі для багатьох держав світу, зокрема й для України.

Нині інформаційне поле України наповнене відомостями, які можна й потрібно досліджувати в розглядуваному нами аспекті. Сучасний інформаційний простір України, зважаючи на те, що на її території сусідньою державою ведеться гібридна війна, є цікавим для випробування та проведення різних інформаційних кампаній/операцій/атак з метою створення так званої віртуальної реальності. Послугуючись цим терміном, у його суть вкладаємо світ вигаданий, що зазвичай знаходиться “з іншого боку екрана”, який не має нічого спільного зі світом реальним, природним.

Метою статті є аналіз ролі та особливостей інформації з огляду на сучасні українські реалії, зокрема й через розгляд суті поняття “інформаційна операція”/“інформаційна війна”, загострення уваги на важливості розпізнавання дезінформації як маніпулятивної технології, що нині активно застосовується у процесах управління різного рівня, та реагування на її прояви.

Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових методів пізнання – аналіз, синтез, узагальнення, індукція та дедукція, – а також спеціальних методів, які було використано для розкриття мети цієї роботи.

Зокрема, пошуково-бібліографічний метод було застосовано для систематизації наукових праць із теми дослідження. Також проведено порівняльний аналіз кількох підходів до визначення розглядуваного поняття та зроблено спробу узагальнення їх.

Вклад основного матеріалу. Словосполучення “інформаційні війни” вже міцно вкорінилося в суспільній свідомості, нині стало звичним, ба навіть дещо застарілим, хоча з’явилося воно не так давно – лише в 2-й половині ХХ ст. Уперше його використав у своєму звіті для компанії “Boing” 1976 р. Т. Рона (T. Rona) [16].

Як термін це поняття почали використовувати лише наприкінці 80-х рр. минулого сторіччя, а вже на початку 90-х рр. з’явилися перші фундаментальні та прикладні дослідження цього феномену сучасності. Першим теоретиком вважають канадського філософа, дослідника комунікативних зв’язків М. Мак-Люена, якому вдалося зробити цікаві спостереження щодо впливу електронних засобів масової комунікації на суспільство та його подальший розвиток [4]. А вже в 2016 р. Світовий економічний форум вніс інтернет-війни та дезінформацію у перший десяток глобальних ризиків (World Economic Forum, Global Risk Report) [17]. Значення терміна “дезінформація” тут не є тотожним поняттю “помилкова інформація”, адже різниця між ними полягає в тому, що в цій конотації інформація є не стільки помилковою, скільки навмисне неправдивою, фальшивою й використовується зазвичай для того, щоб цілеспрямовано ввести в оману, обдурити, заплутати.

Нині велика кількість теоретиків і практиків називають інформацію найпотужнішою зброєю сучасності, особливо акцентується увагу на її використанні як зброї в міждержавних конфліктах, що сьогодні набуло значного поширення. І тут важливо підкреслити, що йдеться не лише про конфлікти воєнного характеру, але й мирні – ті, які використовують, наприклад, для досягнення певних політичних, економічних чи гуманітарних цілей.

У модерному світі саме інформація зчаста стає ключовим елементом того чи іншого конфлікту, протидорства чи війни. З огляду на зростання інтересу до ролі інформації та її впливу на різні політичні процеси світова наука постійно моніторить зміни в цій сфері, досліджує їхні впливи на світ і життя людей. Тож не випадково науковці постійно переглядають, оновлюють і намагаються підлаштувати до сучасних реалій і викликів сам термін “інформаційна війна”.

У контексті викладеного відразу зазначимо, що цей термін певним чином еволюціонував. Якщо наприкінці ХХ ст. він був популярним та активно використовувався як теоретиками-науковцями, так і практиками-військовими, то у ХХІ ст. замість нього все частіше використовують термін “кібервійна” чи “інформаційна операція”. На думку М. Ожевана, сьогодні є певна мішанина у використанні цих термінів, зокрема американці частіше використовують другий термін, а росіяни – перший, вкладаючи у них один і той же зміст [5]. Тож ми у своїй статті використовуємо обидва ці терміни як рівнозначні.

Для змістовного аналізу цього поняття розглянемо кілька його визначень, які сьогодні активно використовуються.

У “Політичній енциклопедії” за 2011 р. ми знаходимо таку дефініцію: “...інформаційна війна – форма протидорства між суб’єктами (державами, блоками, партіями тощо), що передбачає інформаційний вплив на населення

з використанням засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо з метою формування відповідної суспільної думки, підриву морального духу як усього суспільства, так і окремих його інституцій” [8].

Р. Кухаренко пояснює це поняття як “планомірний інформаційний вплив на всю інфокомунікаційну систему противника і нейтральні держави з метою формування сприятливого глобального інформаційного середовища для проведення будь-яких політичних і геополітичних операцій, які забезпечують максимальний контроль над простором” [3].

М. Требін для опису цього поняття пропонує свій варіант: “...соціальне явище, що є однією з форм розв'язання існуючих різноманітних суперечностей в усіх сферах суспільного життя між державами, націями, народами, соціальними групами засобами інформаційного насильства” [10, с. 190].

До цікавого й навіть дещо несподіваного висновку приходять відомий український фахівець у галузі комунікативних технологій, теоретик із питань стратегії, інформаційних воєн і маркетингу Г. Почепцов. Науковець вважає, що інформаційна війна є інтелектуальним варіантом військового протистояння, оскільки і суб'єкт, і об'єкт впливу тут є людським розумом. І сила, і слабкість тут лежать в когнітивних можливостях людини. Якщо звичайну війну націлено на тіло людини, то інформаційну або смислову – на її розум. Окрім того, науковець наголошує, що ці методи є характерними не лише для воєнних, але й для мирних ситуацій. До них, зокрема, дослідник відносить вибори, особливо президентські, також війни брендів і інструментарій паблік рилейшнз, який, на його думку, за своїм змістом є м'яким варіантом інформаційної війни, оскільки так само, як і пропаганда, є найбільш ефективним, коли непомітний [6].

Автори монографії “Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання” використовують для пояснення цього явища термін “інформаційна операція”, який, на їхню думку, є більш сучасним і “відповідає компоненті інформаційних протистоянь, зміст якої спрямовано на реалізацію попередньо спланованих інформаційно-психологічних впливів на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію шляхом впливу на установки та поведінку для досягнення заздалегідь визначених цілей” [1, с. 8]. Ґрунтуючись на такому розумінні явища, його основне завдання вони описують як маніпулювання “масовою свідомістю з такими цілями, як, наприклад: внесення в суспільну свідомість і свідомість окремих людей визначених ідей і поглядів; дезорієнтація людей та їхня дезінформація; ослаблення визначених переконань людей, основ суспільства; залякування мас” [1, с. 8].

Проаналізувавши окреслені визначення, можемо дійти висновку, що розглядуваний термін використовується для називання ситуацій, за яких відбувається стратегічне використання інформації та дезінформації для досягнення політичних і військових цілей. В основі явища “інформаційна операція” чи “інформаційна війна” лежать різного роду маніпуляції, неправда, навіть різного типу насильство (духовне, моральне, культурне). Зазвичай усе це використовується під час підготовки, створення та подання інформації населенню. Засоби такі, як нагнітання ситуації, приховування правди, підбурювання до певних дій і думок, створення потрібних умов для сприйняття тієї чи іншої інформації тощо застосовуються насамперед для того, щоб створити штучну картинку та занурити респондентів у паралельну, частіше віртуальну реальність. Передбачуваним наслідком таких дій зчаста є отримання

лояльного середовища, що складається з респондентів із чітко визначеною позицією та контрольованою свідомістю. Ми не випадково використовуємо тут термін “респондент” – особа або сукупність осіб, які підлягають статистичному спостереженню, – адже разом із вкиданням у соціальний простір тієї чи іншої інформації зазвичай проводиться збір даних, які потім аналізуються з метою з’ясування ефективності використаних методів та розроблення нових, більш дієвих. Сказане вище дає підстави говорити про можливість використання інформації як зброї з метою її впливу на свідомість і розум пересічних громадян.

Окрім самої інформації, в інформаційному просторі важливими є засоби/інструменти для її донесення до найширших мас. У межах цього дослідження актуально звучить думка Г. Почепцова, який вважає, що сьогодні для цього маємо поєднання трьох нових засобів: телебачення, Інтернету і протестувальників на вулиці. Щодо третього науковець пояснює, що зазначений компонент можна назвати новим, оскільки в нинішніх реаліях уже не можна як 100 років тому просто розстріляти учасників протесту, тому він і починає відігравати нову роль [6]. Підтвердженням такої думки є події в Україні, зокрема 2014 р., а також різноманітні акції протесту останніх років у різних країнах, які вже стали для модерного світу звичним явищем.

У контексті зазначеного пропонуємо подивитися на ситуацію в Україні глибше. Як уже зазначалося, Україна внаслідок політичної ситуації є одним із сучасних майданчиків для досліджень розглядуваної теми. Процеси, що відбуваються всередині країни й стосуються воєнних дій на її східних кордонах, анексії територій тощо після адекватного й усебічного їхнього аналізу дають підстави аналітикам та науковцям констатувати, що ці акти зчаста стали можливими внаслідок певної спланованої інформаційної атаки [12]. Тож вивчення та обґрунтування причин подій останніх років у країні, результатом яких стали наслідки, що матимуть тривалий вплив на її історію та відносини з різними країнами Європи, США, Росією, Китаєм та ін., є надзвичайно важливим. Це дасть можливість не лише пояснити інформаційну війну як явище, але і зрозуміти загальні принципи розвитку сучасної української політичної системи.

Отже, можна вважати, що інформаційні операції/війни для України є не стільки науковою проблемою, скільки реальністю, у якій живе суспільство. На думку вітчизняного політолога С. Желіховського, це пов’язано з українською історією, зокрема з такими її виявами, як довгий період бездержавності, колоніальний статус країни, розділення територій між різними імперіями, війни тощо [2]. У відомому дослідженні “Зіткнення цивілізацій” американський політолог і соціолог Самуель Гантінгтон зауважує: “Цивілізації визначаються наявністю загальних рис об’єктивного порядку, таких як мова, історія, релігія, звичаї, інститути, – а також суб’єктивною самоідентифікацією людей” [11, с. 339–340]. Відповідно, С. Желіховський припускає, що український народ, через різні причини, у кінцевому підсумку, не набув стану моноетнічності та монокультурності. Це стосується перш за все мови, релігії, світогляду тощо [2]. Тож, на його думку, це тягне за собою певні наслідки: рівень розвитку етносу сьогодні спричиняє те, що “Українська держава часом стає жертвою інформаційної війни з боку третіх країн, які мають бажання розіграти національну і релігійну карту для власних корисливих та експансіоністських інтересів, від чого страждає не лише політико-економічна ситуація всередині нашої країни, а й територіальна – базовий компонент, від

якого залежить геополітичне позиціонування України на географічній мапі світу. Окупація російським авторитарним режимом Криму і Донбасу після багатьох років цинічної пропаганди, яка мала на меті роз'єднати українців за мовною та релігійною ознаками, – найяскравіший цьому приклад” [2]. Звичайно, це думка аналітика, проте не позбавлена логіки. А теза про те, що Україна є сьогодні одним із майданчиків для ведення інформаційних війн, ще раз отримує підтвердження і навіть певне історичне пояснення.

Останнім часом Україна, насамперед через збройний конфлікт на її території, стала відчувати постійний вплив неправдивої інформації на розвиток тих чи інших подій як воєнного, так і мирного характеру. Ця ситуація поширилася й за межі країни. Тож для боротьби з дезінформацією в Євросоюзі, наприклад, після початку воєнних дій в Україні було створено Оперативну робочу групу зі стратегічних комунікацій – StratCom Est, результатом роботи якої стало публікування щоденного аналізу інформації з російської сторони в “Disinformation Review”. Цей аналіз став важливим орієнтиром для європейських політиків у питаннях сприйняття та аналізу інформаційних спецоперацій Росії проти України і Європейського Союзу. Про це говорить в одному зі своїх інтерв'ю Я. Каленський, який з 2015 р. займався цим питанням й очолював цю групу, а потім працював у цьому ж напрямі, але вже в американській організації Atlantic Council [9]. Багатий досвід у цій царині дозволяє йому робити певні висновки, зокрема він зазначає: “Дуже важливо, щоб люди, які працюють над цією проблемою в різних країнах, поспілкувалися та обмінялися досвідом – адже всюди проблеми вирішують по-різному”. На його думку, це важливо, бо, наприклад, в Україні є багато відомостей про те, чого на Заході не знають. Зокрема, “на Заході багато людей думають, що якщо в Твіттері й Фейсбук вирішити проблеми, то всі проблеми дезінформації та пропаганди закінчаться. ... При чому в Європейському Союзі є країни, які думають, що держава взагалі не повинна щось робити в протидії пропаганді і що це прерогатива тільки ЗМІ та громадянського суспільства” [9]. Слова експерта свідчать про складність, невивченість, а інколи навіть неусвідомленість усієї глибини цієї проблеми людством, а отже, і про те, що говорити про наявність у світі ефективних та дієвих методів для захисту від такого типу війни поки що зарано.

Проведений аналіз щодо сучасних особливостей інформаційної операції/війни не є вичерпним, однак він розкриває певні напрями, які не повинні залишатися поза увагою насамперед державних діячів, щоб не бути захопленими зненацька. За ситуації, коли Україна є стороною воєнного конфлікту, ваги набуває політична, соціальна, економічна інформація, яка поширюється в державі і до якої прямий стосунок мають представники різних гілок влади. Питання ж виявлення інформаційного, інформаційно-психологічного впливу на населення, протидії та запобігання йому є чи не найактуальнішим безпечковим завданням для держави Україна сьогодні.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проаналізувавши окремі аспекти винесеної в заголовок статті проблеми, доходимо до висновків, що в умовах суспільних трансформацій поняття “інформація” в сучасному світі набуває нових відтінків (зокрема, щодо створення нової реальності, здатної суттєвим чином впливати на суспільні настрої, поведінку осіб, спільнот, стратегічні напрями розвитку держав та міждержавних утворень). Розуміння нових властивостей та можливостей інформації повинно стимулювати держави, насамперед ті,

які є учасниками воєнних конфліктів, як, наприклад, Україна, уважно стежити за інформаційними потоками, як внутрішніми, так і зовнішніми, з метою гарантування безпеки інформаційного простору країни, пошуку й розроблення ефективного й дієвого інструментарію її забезпечення.

Державним діячам важливо усвідомлювати і брати на озброєння зазначені можливості інформації, оскільки вони є вказівником до побудови нового світу, у якому перемаже той, хто виграє війну за розум і свідомість людей. У цьому аспекті ефективність ведення інформаційних операцій/війн та протистояння їм багато в чому залежить від підготовленості професійних кадрів, зокрема державних службовців різних рангів, основним завданням яких є захист інтересів держави.

У контексті розглядуваної проблеми в перспективі важливо здійснити аналіз конкретних проявів інформаційної війни в Україні та запропонувати інструментарій, що використовуватиметься державою задля захисту її інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : монографія. Київ : Інтертехнологія, 2009. 164 с.
2. Желіховський С. Геополітичне значення України в сучасному глобалізованому та нестабільному світі. *EconomistUA*. 2019. URL: <https://economistua.com/geopolitichne-znachennya-ukrayini-v-suchasnomu-globalizovanomu-ta-nestabilnomu-sviti/> (дата звернення: 04.01.2021).
3. Кухаренко Р. Інформаційні війни в українському контексті. *Глобал аналітик*. URL: <http://www.global-analytik.com/аналітика/інформаційні-війни-в-українському-ко/> (дата звернення: 24.12.2020).
4. Мак-Люен М. Галактика Ґутенберґа: становлення людини друкованої книги / пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. Київ : Ніка-Центр, 2015. 388 с.
5. Ожеван М. Інформаційні війни : відеолекція. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m5ifUvhMmW0> (дата звернення: 25.01.2021).
6. Почепцов Г. Г. Информационные войны. Москва : Рефл-бук, 2001. 576 с.
7. Прибутько П. С., Лук'янець Б. І. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2007. 252 с.
8. Рижков М. Інформаційна війна. *Політична енциклопедія* / упоряд. Ю. Шаповал ; редкол. : Ю. Левенець (голова) та ін. ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса. Київ : Парлам. вид-во, 2011. С. 298.
9. Соловей І. "Як громадянин західної країни я б хотів, щоб у нас воювали з російською пропагандою так само, як Україна". Інтерв'ю з Якубом Каленським. *LB.ua*. 2018. URL: https://lb.ua/world/2018/11/16/412621_kak_grazhdanin_zapadnoy_strani.html (дата звернення: 17.12.2020).
10. Требін М. П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується. *Вісник Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"*. 2013. № 2 (16). С. 188–198.
11. Хантінгтон [Гантінгтон] С. Зіткнення цивілізацій : уривки з книги / пер. укр. мовою. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibniku/307/36.pdf> (дата звернення: 10.01.2021).
12. Aliaksandrau A., Womack H. Brave new war: The information war between Russia and Ukraine. *Index on censorship*. 2014. Vol. 43. Issue 4. P. 54–60.
13. Van Herpen M. H. Putin's Propaganda Machine : Soft Power and Russian Foreign Policy. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2016. 336 p.
14. Leuprecht C., Szeman J., Skillicorn D. B. The Damoclean sword of offensive cyber: Policy uncertainty and collective insecurity. *Contemporary Security Policy*. 2019. Vol. 40, issue 3. P. 382–407.
15. Michelsen N., Colley T. The field of Strategic Communications Professionals: a new research agenda for International Security. *European Journal of International Security*. 2019. Vol. 4, issue 1. P. 61–78.
16. Rona T. Weapon Systems and Information War. Seattle : Boeing Aerospace Co., 1976. 176 p.
17. World Economic Forum. Global Risk Report. Geneva : World Economic Forum, 2016. 103 p. URL: http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf (дата звернення: 26.01.2021).

Haiovych H. V.,

PhD in Philological Sciences, Associate Professor, Chair of innovations, information activity in education and training on international projects Department, Institute of Public Administration and Research in Civil Protection, Kyiv
ORCID 000-0003-0135-6191;

Tverdokhlib O. S.,

Doctor of Public Administration, Associate Professor, Professor of Public Administration in the sphere of Civil Protection Department, Institute of Public Administration and Research in Civil Protection, Kyiv
ORCID 0000-0002-1502-2937

HISTORIOGRAPHICAL AND SOURCE PROBLEMS OF INFORMATION WARFARES IN THE CONTEXT OF THREATS AND CHALLENGES FOR STATE-BUILDING PROCESSES IN THE MODERN UKRAINE

The given article is an attempt to carry out an analytical review of the Ukrainian realities concerning information warfares in the context of threats and challenges for the modern Ukraine. Such an analysis is of great importance for a deeper understanding of state-building processes, for acquisition of ability to recognize manipulative technologies to prevent their undesirable manifestations, to apply appropriate tools of counteraction. As a result of the study it was found out that the analyzed phenomenon is based on various kinds of manipulation, untruth, violence (spiritual, moral, cultural). The possibility of using information as a weapon in order to influence the consciousness and mind of inhabitants was noted. It has been suggested that information operations/warfares for Ukraine are not so much a scientific problem, but a reality in which modern society lives. It is noted that the information is now acquiring new functions. While using it, it is possible to create a new reality, the task of which is to influence the minds and consciousness of people; this circumstance plays perhaps the most important role in modern forms of confrontation both within a country and abroad. In this context, it is vital for the state, in particular for Ukraine, to develop further the information society, the elements of which should be characterized by an appropriate level of professional competence.

Taking into consideration social transformations, the concept of “information” in the modern world acquires new shades of meaning (including creation of new reality that can significantly affect public mood, behavior of individuals, communities, strategic development directions of states and intergovernmental organizations). Understanding the new features and capabilities of information should stimulate states, especially those involved in military conflicts, such as Ukraine, to closely monitor information flows, both internal and external, to ensure the security of the country’s information space, to search and develop effective and efficient tools for its provision. It is important for statesmen to be aware of and take up these opportunities, because they are a guide to building a new world in which the winner of the warfare for the minds and consciousness of the people will win. Thus, the effectiveness of conducting and countering information operations / warfares largely depends on the training of professionals, in particular civil servants of various ranks, whose main task is to protect the interests of the state.

In the context of the considered problem in the future it is important to carry out the analysis of concrete manifestations of information warfare in Ukraine and to offer the tools which will be used by the state for protection of its information space.

Keywords: information operation, information warfare, Ukrainian state-building, information society, manipulative technology, disinformation, information security.

References

1. Horbulin, V.P., Dodonov, O.H., Lande, D.V. (2009). *Informatsiini operatsii ta bezpeka suspilstva: zahrozy, protydiia, modeliuvannia*. Kyiv: Intertekhnolohiia [in Russian].
2. Zhelikhovskiy, S. (2019). *Heopolitychne znachennia Ukrainy v suchasnomu hlobalizovanomu ta nestabilnomu sviti* [Geopolitical role of Ukraine in the modern globalized and unstable world]. *EconomistUA*. URL: <https://economistua.com/geopolitychne-znachennya-ukrayini-v-suchasnomu-globalizovanomu-ta-nestabilnomu-sviti/> [in Ukrainian].
3. Kukhareno, R. *Informatsiini viiny v ukrainskomu konteksti* [Information warfares in the Ukrainian context]. *Global analityk*. URL: <http://www.global-analityk.com/аналітика/інформаційні-війни-в-українському-ко/> [in Ukrainian].

4. McLuhan, M. (2015). Halaktyka Gutenberga: stanovlennia liudyny drukovanoi knyhy [The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man]. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
5. Ozhevan, M. Informatsiini viiny: videolektsiia [Information warfares: video lecture]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m5ifUvhMmW0> [in Ukrainian].
6. Pochepcov, G.G. (2001). Informacionnyye vojny [Information warfares]. Moskva: Refl-buk [in Russian].
7. Prybutko, P.S., Lukianets, B.I. (2007). Informatsiini vplyvy: rol u suspilstvi ta suchasnykh voiennykh konfliktakh [Information influences: the role in society and modern military conflicts]. Kyiv: PALYVODAA.V. [in Ukrainian].
8. Ryzhkov, M. (2011). Informatsiina viina [Information warfare]. *Politychna entsyklopediia – Political encyclopedia / NAN Ukrainy, In-t polit. i etnonats. doslidzh. imeni I. F. Kurasa; Yu. Shapoval* (Ed.). Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
9. Solovei, I. (2018). "Iak hromadianyn zakhidnoi krainy ya b khotiv, shchob u nas voiuvaly z rosiiskoiu propahandoiu tak samo, yak Ukraina". Interviu z Yakubom Kalenskyim ["As a citizen of a Western country, I would like us to fight against Russian propaganda in the same way as Ukraine". Interview with Jakub Kalenski]. *LB.ua*. URL : https://lb.ua/world/2018/11/16/412621_kak_grazhdanin_zapadnoy_strani.html [in Russian].
10. Trebin, M.P. (2013). Fenomen informatsiinoi viiny u sviti, shcho hlobalizuietsia [Phenomenon of information warfare in a globalizing world]. *Visnyk Nats. un-tu "Iuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho", 2 (16), 188–198* [in Ukrainian].
11. Khantinton, S. Zitknennia tsyvilizatsii: uryvky z knyhy v perekladi ukr. movoiu [Clash of Civilizations: excerpts from the book translated into Ukrainian]. URL : <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/307/36.pdf> [in Ukrainian].
12. Aliksandrau, A., Womack, H. (2014). Brave new war: The information war between Russia and Ukraine. *Index on censorship, vol. 43, iss. 4, p 54–60*.
13. Van Herpen, M.H. (2016). Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy. Lancham: Rowman & Littlefield Publishers.
14. Leuprecht, C., Szeman, J., Skillicorn, D.B. (2019). The Damoclean sword of offensive cyber: Policy uncertainty and collective insecurity. *Contemporary Security Policy, vol. 40, iss. 3, 382–407*.
15. Michelsen, N., Colley, T. (2019). The field of Strategic Communications Professionals: a new research agenda for International Security. *European Journal of International Security, vol. 4, iss. 1, 61–78*.
16. Rona, T. (1976). Weapon Systems and Information War. Seattle: Boeing Aerospace Co.
17. World Economic Forum. Global Risk Report (2016). Geneva: World Economic Forum. URL : http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf.

Надійшла до редакції 04.02.2021 р.